

Антонюк В.С., д. т. н., проф.
Національний технічний університет України "КПІ"
Панов А.Ф., к. т. н., доц.
Полонський Л.Г., д. т. н., проф.
Ципоренко В.Г., к. т. н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

ДВА ПІДХОДИ ДО АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ

У роботі показано, що автоматизовані системи управління технологічними процесами (АСУ ТП) і об'єктами при використанні їх у дрібносерійному виробництві доцільно будувати на базі електронно-обчислювальних машин (ЕОМ), а у великосерійному виробництві – на базі мікропроцесорів

Постановка проблеми. При автоматизації технологічних процесів широко використовуються як мікропроцесорні, так і цифрові системи, побудовані на базі ЕОМ. Кожний з цих варіантів має свої переваги та недоліки. З урахуванням індивідуальних властивостей кожного варіанта необхідно знайти сфери виробництва, в яких доцільне використання того або іншого варіанту.

Мета дослідження. Метою дослідження є встановлення доцільності застосування мікропроцесорної системи управління у великосерійному виробництві і автоматизованої системи управління, побудованої на базі ЕОМ, – в дрібносерійному виробництві.

Основна частина. Зважаючи на низку переваг цифрових засобів автоматизації перед аналоговими, у нових розробках широке застосування знаходять цифрові методи синтезу систем [1]. В загальному випадку цифрове управління можна здійснювати двома способами:

- а) шляхом проектування систем управління на базі мікропроцесорів;
- б) шляхом проектування систем управління на базі ЕОМ.

Використання мікропроцесорів дає можливість створити надійніші у функціонуванні системи управління, ніж ті, що побудовані на базі ЕОМ. В той же час, для проектування мікропроцесорних систем необ-

Мікропроцесорна система управління технологічними процесами характеризується наявністю великої кількості зовнішніх пристроїв:

- датчиків для вимірювання параметрів об'єкта управління;
- виконавчих механізмів для впливу на технологічні параметри з метою зміни їх значень відповідно до заданого алгоритму управління;
- периферійних пристроїв (пульти ручного введення, пристрої завантаження та налагодження програм, допоміжні пристрої тощо);
- пристроїв зовнішньої пам'яті;
- пристроїв зв'язку з об'єктом.

Основними принципами побудови мікропроцесорних систем є:

- модульність конструкції;
- магістральна організація;
- мікропрограмне управління.

Особливістю мікропроцесорних систем є те, що їхні функціональні елементи конструктивно можуть бути розташовані в різних „точках” простору, тобто, вони в деякому розумінні представляють просторово розподілену ЕОМ або просторово розподілену систему. Кожний з цих функціональних елементів проектувальник системи повинен сам розробляти або вибирати обґрунтовано з уже існуючих. Безумовно, цей варіант вимагає великих витрат на проектування і розробку системи управління.

На відміну від цього АСУ ТП, побудована з використанням ЕОМ, відрізняється просторовою скупченістю (рис. 2). ЕОМ – це конструктивно закінчений пристрій обробки даних загального призначення, зібраний в одному корпусі, який має в своєму складі один або декілька мікропроцесорів, пам'ять достатньо великої місткості для зберігання керуючих програм і засобу управління обміном з периферійними універсальними пристроями введення-виведення і може управлятися від клавіатури. Розсосередженими є лише виконавчі механізми, датчики інформації і пристрої сполучення з ними. Тенденція розвитку цифрових систем націлена на те, щоб функції пристроїв сполучення передати ЕОМ або розробити датчики з цифровими виходами і виконавчі механізми з цифровими входами. Останнім часом за кордоном з'явилася низка елементів в мікромодульному виконанні (і продовжують з'являтися все нові та нові елементи), які легко і просто використовувати як пристрої сполучення [2]. Узагальнена структурна схема автоматизованої системи управління з цифровими датчиками та виконавчими механізмами з цифровими виходами представлена на рис. 3. Абсолютно очевидно, що проектування АСУ ТП на базі ЕОМ істотно спрощує процес проектування, а також апаратуру системи управління.

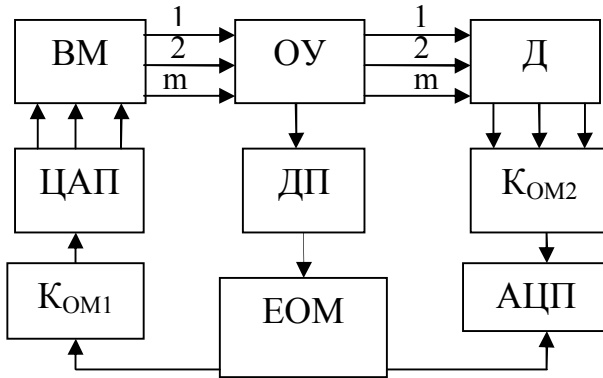

Рис. 2. Структурна схема АСУ ТП з використання ЕОМ: Д – датчики інформації; КОМ₁, КОМ₂ – комутатори аналогових і дискретних сигналів відповідно; ДП – датчик перетворення; АЦП – аналогово-цифровий перетворювач; ЦАП – цифрово-аналоговий перетворювач

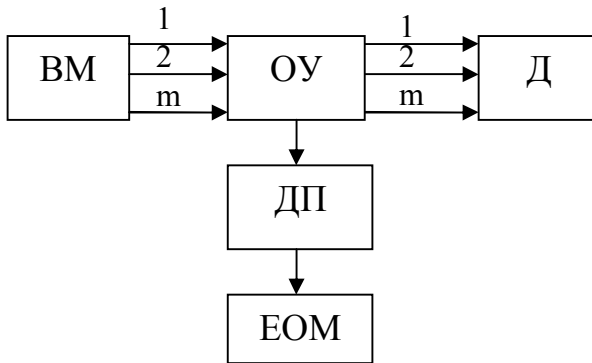

Рис. 3. Структурна схема цифрової АСУ ТП: ДП – датчик переривання

Деякі види виробництва вимагають надзвичайно високої надійності роботи технічних засобів автоматизації. З огляду на надійність роботи систем управління доцільнішою на сьогоднішній день є мікропроцесорна система управління технологічними процесами. В ЕОМ в цьому відношенні „слабкими” є операційна система і жорсткі диски.

Проте, слід зазначити, що місткість електронної пам'яті з року в рік збільшується „семимильними кроками”, а жорсткі диски в керуючих ЕОМ у перспективі з успіхом можуть бути замінені електронними.

Для порівняльного аналізу двох варіантів синтезу АСУ ТП за критерій порівняння виберемо виробничий цикл виробів [3], що містить тимчасові витрати на проектування типового виробу, планування його випуску і виробництво. Виробничий цикл T_{II} в найзагальнішому випадку можна представити таким, що складається з двох етапів: етапу проектування t_1 і етапу виготовлення t_2 . Тоді виробничий цикл T_{II} може бути виражений через t_1 і t_2 :

$$T_{II} = t_1 + t_2 + N \cdot t_2,$$

де N – число виробів.

Ці тимчасові витрати можуть бути рівномірно розподілені між всіма N виробами, що випускаються протягом виробничого циклу виробу даного вигляду. Для цього тривалість виробничого циклу виробу необхідно розділити на загальне число виробів N , в результаті отримаємо середні витрати часу на випуск одного виробу:

$$T_{cp} = \frac{T_{II}}{N} = \frac{t_1}{N} + t_2. \quad (1)$$

У цьому математичному виразі повною мірою відображається принцип „час – гроші”. Чим більший T_{cp} , тим більша собівартість виробу (на собівартість впливають також і матеріальні витрати, але тут цю складову ми не розглядаємо). Проаналізуємо вираз середніх витрат часу на випуск одного виробу. У разі масового виробництва час t_1 усереднюється по великій кількості виробів і їхній відносний вплив на T_{cp} зменшується зі зростанням кількості виробів, а основну роль у виразі (1) починає виконувати величина t_2 . В дрібносерійному виробництві через малі розміри партії вплив t_1 може виявитись досить значним. Звідси витікає, що витрати на проектування роботи виробничого устаткування у разі випуску одиничних виробів можуть стати в структурі собівартості виробу домінуючими. В дрібносерійному виробництві, де має місце часта зміна видів продукції, і необхідним є часте переналадження виробничого устаткування, доцільним є застосування автоматизованої системи управління, побудованої на базі ЕОМ, яка може бути розрахована на достатньо різні задачі. Оскільки в мікропроцесорній системі всі зв'язки жорсткі, постійні та обмежені (пам'ять обмеже-

на, задачі суворо визначені, пристрої введення-виведення жорстко прив'язані до певних програм тощо), то цей варіант системи управління доцільно використовувати у великосерійному виробництві.

Висновок. Таким чином, на питання: „З двох варіантів синтезу автоматизованих систем управління технологічними процесами якої і коли застосувати?” ми одержали однозначну відповідь – в дрібносерійному виробництві доцільне застосування автоматизованих систем управління технологічними процесами, побудованими на базі ЕОМ; у великосерійному виробництві доцільне застосування мікропроцесорних систем автоматизації технологічних процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Раманенко В.Д., Ігнатенко Б.В.* Адаптивне управління технологічними процесами на базі мікро-ЕОМ. – К.: Вища шк., 1990. – 334 с.
2. *Пий А.Н.* Сполучення ПК із зовнішніми пристроями: – М.: ДМК Прес, 2001. – 320с.
3. *Грувер М., Зіммерс Е.* САПР і автоматизація виробництва. – М.: Мир, 1987. – 528 с.

Панов Альберт Федорович – к. т. н., доцент кафедри автоматизації і комп'ютеризованих технологій Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси: кібернетика, теорія управління, автоматизація.

Полонський Леонід Григорович – д. т. н., проф., кафедри технології машинобудування і конструювання технічних систем Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси: технологія машинобудування.

Ципоренко Валентин Григорович – к. т. н., доцент кафедри радіотехніки.

Наукові інтереси: радіоелектроніка з використанням цифрової обробки сигналів.